

МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ РАСМ ЧИЗИШГА ЎРГАТИШ

Пайзуллаева Дилнозахон Исмоилжоновна

*Андижон медиатаълим техникуми, катта ўқитувчиси
Ўзбекистон, Андижон*

Аннотация: Мақолада мактабгача ёшдаги болаларни расм чизишга ўргатиш малакаларини шаклланиши ва ривожланиши ҳамда бу борадаги ҳозирги замонга тегишли муаммолар тўғрисида сўз юритилган. Жумладан, педагогик технологиялари ва уларга хос хусусиятлар илмий таҳлил қилинган.

Таянч сўзлар: расм чизиш, предметлар, мазмунли расм, декоратив расм, тасвирий фаолият, теварак-атроф, борлиқ, эстетик гўзаллик, шакл, образ.

ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ РИСОВАНИЮ

Аннотация: В статье говорится о формировании и развитии навыков обучения дошкольников рисованию, а также о современных проблемах в этом плане. В частности, были научно проанализированы педагогические технологии и их характеристики.

Ключевые слова: рисунок, предметы, осмысленная живопись, декоративная живопись, изобразительная деятельность, в окружности, существование, эстетическая красота, форма, образ.

TEACHING PRESCHOOL CHILDREN TO DRAW

Annotation: The article talks about the formation and development of the skills of teaching preschool children to draw, as well as the current problems in this regard. In particular, pedagogical technologies and their characteristics were scientifically analyzed.

Keywords: drawing, objects, meaningful painting, decorative painting, pictorial activity, environment, existence, aesthetic beauty, form, image.

Расм чизиш болаларни тасвирий фаолиятга ўргатишда асосий ўрин эгаллайди ва учта турни ўз ичига олади:

- Алоҳида предметларнинг расмини чизиш;
- Мазмунли расм чизиш;
- Декоратив расм чизиш.

Тасвирий фаолиятга ўргатишнинг асосий вазифаси – теварак - атрофдаги борликни тасаввур қилишда болаларга ёрдам бериш. Уларда

кузатувчанликни ривожлантириш, эстетик гўзаллик ҳиссини тарбияламоқ ҳамда тасвираб бериш усуллари ўргатмоқдир. Шу билан бирга, тасвирий фаолиятнинг энг асосий вазифаси - маълум бир ёш учун мос тасвирий материаллар билан болаларда турли хил предметларнинг турли тимсолларини яратиш каби ижодий фаолиятини шакллантириш амалга оширилади.

Психологларнинг қилган тадқиқотларига кўра, битта предметни бошқа предметлар орасидан ажратиб олиш учун болага шу предметни идрок қилишга, предметнинг шаклини билишга ёрдам берар экан. Шаклларнинг тасвирий жараёнидаги хатоликлар фақатгина боланинг нотўғри тушунчалари ва кўникмаларнинг етарли эмаслиги эмас, балки предметни тўғри идрок этишни билмаслиги билан тушунтирилади. Боланинг тасвираб олиш қобилияти ҳали яхши ривожланмагани учун унинг олдида фикр юритиб, тасвираб олиш каби қийинчиликлар ҳам туради. Расмда шакл тўғри контур билан чегаралаб чиқилган, лекин шу билан бирга, ишнинг 1-босқичлари чизиқларни тўғри, аниқ чизиш ва контурларнинг (аниқлаш) тасвири, расмда ишлаш жараёнининг вазифаси бўлиб ҳисобланмайди. Агар умумий шакл топилмаган бўлса, контурни тўғри чизиқ билан чизиб бўлмайди, чунки у ҳар доим ўзгарувчан, шунга қараб уни чизиш ҳам ўзгаради, яъни натижаси, расмнинг охири, йўналиши ҳам ўзгарувчандир.

Расмнинг предметни тасвираётганда аввал асосий шаклнинг белгиларини қоғозда белгилаб олади. Мактабгача тарбия ёшдаги болага, айниқса, 3 - 4 ёшли болага тасвирашнинг бундай усули жуда қийин, чунки у предметни бутунлигича тасаввур қила олмайди. Унга предметни аста - секинлик билан бир томонга чизиш осонроқ. Тасвирашнинг бу усули боланинг ишини осонлаштиради. Олдин битта бўлагини танлаб, натурадаги кейинги бўлагини эслаб ёки кўриб, шу бўлагини бўлақларга бўлиб, расм чизишни давом эттиради. Аста - секинлик билан болаларга расмнинг умумий белгиларини қоғозга тушириб чизишни ўргатиш зарур, чунки расмни бўлақларга ажратиб чизишнинг ўзига хос қийинчилиги бор. Бунда керакли шаклнинг асосий бўлақлари ва иккинчи даражали бўлақларнинг ўзаро жойлашишлари ва фазодаги ўринларини аниқ пропорционал ҳолатда чизиш, аниқлаш қийин бўлади.

Ҳамма ёш гуруҳлар учун расм чизиш фаолиятига ўргатишнинг асосий умумий вазифалари қуйидагилар:

1. Предметнинг шакли ва тузилишини тасвирашга, уларнинг қисмларини ўзаро пропорциялашни кўрсатиб беришга, ҳаракат натижасида улардаги ўзгаришларга ўргатиш.
2. Тасвирини образли, ёрқин қиладиган баъзи бир характерли деталларни тасвирашга ўргатиш.

3. Предметнинг рангини, унинг мазмуни ва образ характерини ўзаро бирлаштириб беришга ўргатиш.

4. Бўёқ, рангли қалам ва бошқа материаллар билан чизишда техник кўникмаларни ривожлантириш.

Мазмунли расм чизишнинг асосий мақсади боланинг атроф-муҳитдан олган таассуротларини ифодалашга ўргатишдир. Мазмунли расм - бу бир неча мазмуннинг маълум рангда тасвирланиши. Болалар қайси мазмун бўйича расм чизадилар? Болалар кичик ҳикоя, эртақ асосида ва болаларни ўраб турган теварак - атрофни, табиатни чизишга ҳаракат қиладилар. Масалан, «Биз шанбаликда» ва «Кеч куз» расмлари бунга мисол бўла олади. Болалар билан олиб бориладиган бундай машғулотлар уларнинг ҳар томонлама камол топишига ёрдам беради. Бунда болаларнинг ақлий қобилияти ривожланади. Бу жараён аста - секинлик билан рўй беради, шунинг учун мазмунли расм чизиш ўрта гуруҳдан бошлаб киритилган. Бунда ҳам ёнма - ён турган 2 - 3 та предметнинг тасвири ўргатилади. Мазмунли тасвирда предметларнинг бир - биридан ажратиш учун унинг ўлчамини, фазодаги ўринларига қараб, предметларнинг катта ёки кичиклигини ўргатиш керак. Мактабгача ёшдаги бола учун предметлар орасидаги фазовий муносабатларни фарқлай олиш жуда қийин.

Мазмунли расм чизишни, боғчада ўргатишнинг умумий вазифалари қуйидагилар:

- Мавзунинг мазмунини ифодалашга унинг асосини ажратишга ўргатиш.
- Обектлар орасидаги ўзаро алоқани тасвирлашга ўргатиш.
- Обьектлар орасидаги пропорционал жойлашувни тасвирлашга ва уларнинг фазодаги ўринларини кўрсатишга ўргатиш.

Декоратив расм чизиш тасвирий фаолиятнинг бошқа турлари каби болада эстетик туйғуни ривожлантиради. Болаларни халқ амалий санъати намуналари билан таништиришда тарбиячи уларда ватанпарварлик руҳини шу санъат асарларини яратаётган одамларнинг меҳнатига ҳурмат каби туйғуларни тарбиялаш керак.

Декоратив расм чизиш қуйидаги умумий вазифаларни ўз ичига олади.

- Болаларда нақшнинг турлича шакллари билан боғлиқ ҳолда композицион ҳисни шакллантириш.
- Ранг қобилиятларини ривожлантириш.
- Халқ амалий санъатининг турларини, усулларини фарқлашга ва уларнинг алоҳида элементларидан болаларнинг ўз ижодида фойдаланишга ўргатиш.
- Қалам ва мўйқалам билан чизишнинг техник кўникмаларини мустаҳкамлаш.

Бир ёшдан уч ёшгача бўлган болалар гуруҳида расм чизиш малакасининг ҳосил бўлиши ва ривожланиши ҳам ўзига хосдир. Мактабгача тарбия

муассасаларида расм чизишга ўргатиш 2 ёшдан бошланади. Бу давр болаларни - тасвирий фаолиятга тайёрлаш даври ҳисобланади. Бу даврда болалар қаламни ушлаш ва қоғоз устида юритишга ўрганади. Лекин бу жараёнда ривожланмайди, бола қаламни тўғри ушлашни билмайди, тарбиячи аста - секин уни қаламни тўғри ушлашга одатлантиради, бунда болани бажараётганлиги эмас, балки қаламнинг ҳаракати, унинг учи билан қоғоз бетига тақиллатиши қизиқтиради. Қалам билан тўғри турли хил штрихлар, нуқталар чизади, қоғоз бетига турли ҳаракатлар қилади, кейин содда чизиқлар аста - секин мураккабланишади. Бу вақтда бола қоғоз устига туширилган турли хил изларни кўриб, хурсанд бўлади. Шунинг учун бу давр «Ала-бужи» давр дейилади. Бу давр болада тасвирий фаолиятини вужудга келтиришга таъсир кўрсатади. Бу гуруҳда мактабгача таълим-тарбия дастури гуруҳли машғулотларни талаб қилмасда, агар болалар хоҳлашса, уларни стол атрофига ўтиргизиб, расм чиздиришга имкон яратиш мумкин.

Шундай қилиб мактабгача ёшдаги балаларни расм чизишга ўргатиш ҳам қизиқарли ҳам қийин масалалардан бири ҳисобланади. Шундай экан машғулотларни тўғри ва қизиқарли ташкил этиш, ҳар бир болага эътиборли бўлиш, уларни дарсга жалб эта олиш ҳар бир педагогнинг вазифасидир. Ундан кейингиси бола расмларни ажрата олиш ва табиатни кузатиш, тасвирлай олиш даражаларини мустахкам ўргана олади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Абдирасилов С.Ф. Тасвирий санъат ўқитиш методикаси. – Т., 2012.
2. Асқарова Д.Қ. Болаларни мактаб таълимига тайёрлаш методикаси. – Т., 2020.
3. Шойимова Ш.С., Хошимова М.К., Мирзаева Ш.Р., Қўзибоева М.М. Таълим технологиялари. – Т., 2020.